

щодо юридичної сили цифрових доказів, процесів їх верифікації та збереження в умовах дотримання прав людини.

Запропоновано напрями вдосконалення інформаційно-правових механізмів залучення новітніх IT-рішень для забезпечення невідворотності покарання за воєнні злочини росії: створення національного сховища цифрових доказів; формування єдиної інформаційної системи електронних доказів воєнних злочинів; розробка спеціалізованих програмних комплексів для ідентифікації виконавців злочинів. Обґрунтовано нагальну необхідність розробки за участі міжнародних експертів уніфікованих стандартів застосування IT у судових процесах над воєнними злочинцями. Наголошено, що лише злагоджена взаємодія правової і технологічної сфер забезпечить повноцінне використання переваг новітніх IT для невідворотного покарання порушників норм міжнародного гуманітарного права та притягнення до відповідальності вищого військового й політичного керівництва РФ як організаторів злочинів в Україні. При всьому жодним чином не повинні бути обмежені основоположні права людини. Комплексний підхід із залученням широкого кола фахівців галузей права та IT допоможе максимально ефективно задіяти новітні технологічні рішення в інтересах правосуддя.

Ключові слова: інформаційні технології, воєнні злочини, судовий процес, міжнародний суд, цифровізація судочинства, інформаційно-правові механізми, цифрові докази, аналітична система, притягнення до відповідальності.

DOI: 10.33766/2786-9156.106.1.191-203

УДК: 343.98

Степанюк Р. Л., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри оперативної-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

e-mail: stepanuk2@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>

РОЗВІДКА У КРИМІНАЛІСТИЦІ Й ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено аналізу сучасного стану адаптації зарубіжної термінології щодо кримінальної розвідки до вітчизняної наукової доктрини криміналістики й оперативної-розшукової діяльності. Визначено основні напрями впровадження деяких галузей кримінальної розвідки в теорію і практику кримінального розслідування. Зауважено, що в нинішніх умовах значення методів пошуку й аналізу інформації в різних її джерелах і масивах постійно зростає. Широкомасштабна військова агресія проти України, яка досі триває, ще більше актуалізувала потребу застосування новітніх пошукових засобів і методів задля розслідування пов'язаних із війною кримінальних правопорушень, встановлення жертв війни, розшуку осіб, які вчинили тяжкі злочини в умовах конфлікту. Зазначено, що у вітчизняній системі наук кримінально-правового циклу виникають труднощі, пов'язані з теоретичним обґрунтуванням і практичним впровадженням розвідувальних інструментів у практику криміна-

льного розслідування. Це пов'язано із застарілістю підходів щодо диференціації різних галузей знань, засиллям наукової термінології радянського періоду та незавершеністю процесів реформування системи та функцій органів кримінальної юстиції. В Україні наука криміналістика визнається прикладною мультидисциплінарною галуззю знань, яка об'єднує технічні й тактичні аспекти розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Тому кримінальну розвідку варто відносити саме до цієї науки. Відповідно, найбільш точним є загальний термін «криміналістична розвідка», яка об'єднує три типи розвідки – стратегічну, оперативно-розшукову і техніко-криміналістичну. Криміналістична розвідка в нинішніх умовах є важливим напрямом роботи правоохоронних органів. Вона полягає у збиранні, обробці, аналізі та використанні розвідувальної інформації в цілях кримінального розслідування. Тому необхідні нові наукові дослідження, присвячені розвитку теоретичних засад і впровадженню новітніх інструментів оперативно-розшукової та техніко-криміналістичної розвідки.

Ключові слова: кримінальне розслідування, оперативно-розшукова діяльність, кримінальний аналіз, кримінальна розвідка, техніко-криміналістична розвідка, OSINT.

Постановка проблеми. Сучасному світу притаманні процеси глобалізації. Постійно вдосконалюються способи збору, зберігання та передачі різноманітної інформації. Повсюдно використовуються комп'ютерні технології, тому величезні обсяги даних зберігаються в цифровому вигляді. Спектр джерел інформації та інструментів її виявлення й аналізу невідмінно розширюється. Не є винятком і кримінальна сфера. Усе більше правопорушників залишають різноманітні сліди насамперед у цифровому середовищі, і саме аналіз цифрової інформації надає змогу встановлювати вагомі для вирішення справи обставини. У практику роботи правоохоронних органів запроваджено потужні автоматизовані криміналістичні бази даних, де накопичено цінну інформацію щодо різних аспектів, корисних у сфері протидії злочинності. Тому розширюються можливості системного узагальнення й аналізу традиційних для криміналістики матеріальних об'єктів, що вимагає впровадження нових підходів у практику діяльності правоохоронних органів.

У таких умовах постійно зростає значення методів пошуку й аналізу інформації у різних її джерелах і масивах даних із метою розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Ці методи, що були започатковані у війсьній розвідці, а надалі адаптовані для вирішення завдань протидії кримінальній злочинності, утворили новітні галузі кримінальної аналітики, які позначають різними назвами, зокрема «кримінальна розвідка», «криміналістична розвідка», «правоохоронна розвідка», «OSINT» та ін. Відповідні напрями демонструють визначні результати у справі виявлення самих кримінальних правопорушень, обставин їх підготовки, вчинення та приховування, іншої інформації, необхідної для розслідування. Тому вони потребують ретельного наукового аналізу.

Широкомасштабна військова агресія проти України, яка досі триває, ще більше актуалізувала потребу застосування новітніх пошукових засобів і методів задля розкриття й розслідування воєнних злочинів та інших пов'язаних із війною кримінальних правопорушень, встановлення усіх жертв війни, розшуку

осіб, які вчинили тяжкі злочини в умовах конфлікту, тощо. Це додатково засвідчує актуальність наукових пошуків у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика кримінальної розвідки висвітлена в працях вітчизняних науковців переважно у прикладних аспектах. Так С. Албул розглянув її як функцію оперативно-розшукової діяльності та спільно із О. Користиним запропонував концепцію її розвитку в підрозділах системи МВС України. В. Некрасов сформулював визначення поняття кримінальної розвідки. О. Манжай та Є. Живицький дослідили її співвідношення з оперативним обслуговуванням. О. Торбас, Р. Перцев, С. Перлін, С. Шевцов, А. Тимошенко, Т. Матюшкова та інші автори розробляли практичні рекомендації щодо використання різних методів розвідки в діяльності з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Водночас до сьогодні в теорії оперативно-розшукової діяльності та криміналістики залишається не вирішеними питання щодо термінологічного апарату, місця кримінальної розвідки в системі криміналістичної науки та основних напрямів її розвитку.

Формулювання цілей. Метою статті є з'ясування сучасного стану та перспектив адаптації зарубіжної термінології щодо кримінальної розвідки до вітчизняної наукової доктрини криміналістики й оперативно-розшукової діяльності, а також визначення основних напрямів впровадження розвідки в теорію і практику розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. У законодавстві України поняття розвідки стосується розвідувальних органів і діяльності, яка ними здійснюється в інтересах національної безпеки та оборони, але не у кримінальному провадженні (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про розвідку» [1]). Водночас щодо кримінального провадження використовуються інші терміни, зокрема «оперативно-розшукова діяльність», «гласні і негласні пошукові та контррозвідувальні заходи», «негласні слідчі (розшукові) дії» тощо [2]. Проте в зарубіжній науковій літературі та правозастосовній практиці використовують саме термін «розвідка» (англ. – «intelligence») для позначення пошукової діяльності в галузі кримінального розслідування, яка здійснюється у зв'язку з кримінальним аналізом (англ. – criminal analysis) як галуззю поліцейської діяльності, спрямованою на запобігання та протидію злочинності.

В останні роки, насамперед завдяки цифровізації багатьох сфер суспільного життя, ефективність розвідувальних інструментів у кримінальній аналітиці не тільки в пошуку слідів та з'ясуванні обставин вчинення кримінальних правопорушень, а і щодо їх профілактики всередині держави, закономірно зумовила бурхливий розвиток відповідного напрямку роботи правоохоронних органів. У поліції багатьох країн створено профільні підрозділи, а методи кримінальної розвідки (англ. – criminal intelligence) набули настільки суттєвого значення у кримінальному аналізі, що фактично перетворили його в розвідку. Через те однією із запропонованих концепцій у вітчизняній теорії стало визначення кримінальної розвідки в оперативно-розшуковій діяльності. Так, на думку С. В. Албула, кримінальна розвідка виступає однією з функцій оперативно-

розшукової діяльності та реалізується шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних і потенційних кримінальних загроз суспільній безпеці, захист особи, держави та суспільства від злочинності [3, с. 4]. Водночас В. А. Некрасов визначає кримінальну розвідку як різновид розвідувальної діяльності та форму прихованого розслідування, що являє собою комплекс гласних і негласних, оперативно-розшукових, інформаційно-аналітичних заходів, що здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами, які забезпечують проникнення джерела інформації в організовані злочинні угруповання, у тому числі із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою збирання розвідувальної інформації про їх діяльність та інфраструктуру [4, с. 19].

Як бачимо, серед науковців в галузі оперативно-розшукової діяльності поки що не вироблено єдиного бачення сутності та змісту кримінальної розвідки. Її розглядають і в широкому розумінні як модель кримінального аналізу або і всієї оперативно-розшукової діяльності, й у більш вузькому – лише як діяльність, що спрямована на збирання розвідувальної інформації.

Ситуація з термінологією є ще складнішою також і з причини неузгодженості термінів, що вживають у зарубіжних країнах, з тими, що були вироблені в Україні за радянських часів. Науковці зауважують, що за змістом кримінальна розвідка є подібною до такої категорії пострадянської моделі теорії оперативно-розшукової діяльності, як оперативне обслуговування, елементом якого є аналітична розвідка [5, с. 103-104].

Сучасними видами кримінальної розвідки за вітчизняною доктриною оперативно-розшукової діяльності вважають аналітичну розвідку, стратегічну і тактичну агентурні розвідки, технічну розвідку [6, с. 6], а за аналізом зарубіжних джерел – стратегічну й оперативну види розвідки та її окремі галузі: людську розвідку (Human Intelligence – HUMINT), розвідку сигналів (Signals Intelligence – SIGINT), розвідку зображень (Imagery Intelligence – IMINT), розвідку сигнатур (Measurement and Signatures Intelligence – MASINT), розвідку з відкритих джерел (Open-Source Intelligence – OSINT) [7, с. 8-9], цифрову криміналістичну розвідку (digital forensic intelligence), експертно-криміналістичну розвідку (forensic intelligence) тощо, хоча не всі ці галузі використовуються у сфері діяльності органів кримінальної юстиції.

У практичній площині кримінальна розвідка є частиною діяльності підрозділів кримінального аналізу Національної поліції України. Зараз ці підрозділи об'єднують у собі функції кримінального аналізу та забезпечення формування і підтримки функціонування автоматизованих інформаційних систем, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової та аналітичної діяльності [8, с. 31]. Таким чином засвідчується важливість інформаційних систем у вирішенні завдань у сфері кримінальної розвідки. Сама ж ця розвідка надає наступальній активності кримінальному аналізу, перетворюючи його на потужний інструмент виявлення та розкриття злочинів.

Кримінальний аналіз, який включає кримінальну розвідку, зараз є основою моделі поліцейської діяльності (ІЛР), яка на сучасному етапі є найбільш пристосованою до подолання існуючих викликів і загроз у сфері боротьби зі злочинністю [9, с. 146]. Таким чином, сучасний кримінальний аналіз, використовуючи методи розвідки, фактично перетворюється в останню. Пояснюється це тією обставиною, що практична модель кримінальної розвідки включає пошук інформації, її узагальнення й аналіз, використання одержаних даних для пошуку нової інформації та її перевірки, подальший аналіз тощо.

Видається, що кримінальна розвідка зараз є однією з моделей кримінального аналізу, яка передусім спрямована на пошук нової інформації щодо таких, що готуються, вчиняються або вже були вчинені, кримінальні правопорушення, а також на аналіз і використання цієї інформації в інтересах розслідування. І тут як із теоретичного, так і з практичного погляду виникає питання щодо її співвідношення з розвідкою криміналістичною, оскільки у вітчизняній системі наук кримінально-правового циклу склалась ситуація диференціації криміналістики й оперативно-розшукової діяльності як взаємопов'язаних, але різних галузей знань. При тому в оперативно-розшуковій діяльності проблематика застосування розвідувальних методів розвивалась завжди, але сама ця галузь виокремилась із криміналістики порівняно недавно. Крім того, варто зазначити, що криміналістичні засоби і методи теж завжди були орієнтовані не тільки на вирішення ідентифікаційних завдань, а й на пошук нових даних, необхідних для встановлення істини в справі. Оскільки пострадянська (соціалістична) модель криміналістики, яка існує зараз в Україні, орієнтована на формування рекомендацій насамперед для слідчих і прокурорів, то й розроблення нею розвідувальних методів щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень є цілком логічним. Слід зауважити, що зараз в підрозділах техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування Національної поліції України функціонують відділи криміналістичної аналітики. І лише для практичної діяльності в галузі судової експертизи не є притаманним наступальний характер, оскільки кримінальне процесуальне законодавство, хоча й надає право експерту проявити ініціативу, але тільки в рамках проведеної експертизи. Самостійно збирати об'єкти дослідження експерт права не має. Водночас сучасні технології та правозастосовні практики все більше засвідчують потребу розширення завдань судово-експертних установ у напрямі пошуково-аналітичної діяльності.

Відмінність у моделях криміналістики в різних країнах, на нашу думку, є основною причиною труднощів щодо визначення галузі кримінальної розвідки в системі наук кримінально-правового циклу, оскільки вона зараз активно розвивається в західних державах, де прийнято або диференціювати природничо-технічну галузь судової науки/наук (англ. – forensic science, forensics) і гуманітарну науку про кримінальне розслідування (англ. – criminal investigation), або відносити до криміналістики як технічні, так і тактичні аспекти виявлення та розслідування злочинів, у тому числі й негласні методи. А отже, варто розуміти, що за такого підходу розрізнення кримінальної розвідки (criminal intelligence) і криміналістичної розвідки (forensic intelligence) фактично означає диференціацію

слідчих та експертних, а не оперативно-розшукових і слідчих методів. Через це термін «criminal intelligence» може бути перекладений і як «кримінальна розвідка», і як «оперативно-розшукова розвідка», і як «криміналістична розвідка». Своєю чергою, термін «forensic intelligence» для нашої моделі криміналістики точніше перекласти, не як «криміналістична», а як «техніко-криміналістична розвідка» або «експертно-криміналістична розвідка», адже він відноситься до використання даних, отриманих у зв'язку з дослідженням матеріальних об'єктів (речових доказів), відповідних інформаційних систем, технічних засобів і методів криміналістичних установ для пошуку інформації та її аналізу.

Порівняно нещодавно зарубіжні науковці і практики почали наголошувати на потребі активізувати використання методів техніко-криміналістичної розвідки. Вони виявили, що, крім традиційних криміналістичних автоматизованих інформаційних систем, які призначені для пошуку збігів із метою ідентифікації, у криміналістиці можна ефективно застосувати також і розвідувальні аналітичні методи [10], через що було наголошено: «Криміналістичні дані, отримані при проведенні огляду місця події, такі як: ДНК, відбитки пальців, вогнепальна зброя, відбитки взуття, особливі методи злочину або скоєння злочину, а також географічне положення – можуть надати слідчому інформацію для виявлення та подальшого розслідування серійних злочинів» [11, с. 114]. Таким чином, відомості щодо матеріальних слідів, одержані у зв'язку з експертними дослідженнями, які традиційно досліджують у криміналістиці, були інтегровані до аналітичних процесів кримінального аналізу [12]. Проте в цьому питанні спостерігається певний дисбаланс між розумінням завдань і можливостей криміналістичної експертизи поліцією та керівниками криміналістичних установ, який треба усувати, адже застосування розвідувальних методів дозволяє повернути активний підхід криміналістичній експертизі [13]. Поки що величезний потенціал судово-експертних даних належним чином не застосовується, оскільки вони майже не використовуються кримінальними аналітиками правоохоронних органів [14], а отже, питання щодо подальшого розвитку напрямів використання криміналістичних даних у розвідувальних цілях залишаються надзвичайно актуальними.

Разом із криміналістичним дослідженням традиційних матеріальних слідів кримінальних правопорушень зараз усе більшого значення в протидії злочинності має аналіз цифрових слідів. Галузь цифрової криміналістики в останні десятиліття демонструє високу результативність. Багато в чому це зумовлено можливостями аналітичної й технічної розвідки за відкритими джерелами та соціальними мережами. Наприклад, підтверджено істотні досягнення технологій OSINT у виявленні та розслідуванні різних категорій кримінальних правопорушень. І тут, виявляється, ще одна проблема теоретичного плану, яка пов'язана з неузгодженістю різних моделей криміналістичної науки, адже в Україні цифрова криміналістика досі не визнана як галузь останньої й існує нагальна потреба у становленні окремого розділу криміналістичної техніки, присвяченого криміналістичному дослідженню цифрових доказів, зміст якого включатиме наукові положення цифрової криміналістики як галузі судових наук, адаптованих

до реалій вітчизняної правоохоронної практики та криміналістичної теорії [15, с. 290]. Тому поняття «цифрова криміналістична розвідка» (англ. – «digital forensic intelligence») поки що не впроваджене до термінології вітчизняної криміналістичної науки, проте сама практична діяльність, пов'язана із пошуком й аналізом розвідувальної цифрової інформації у великих масивах даних із метою розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, вочевидь, є одним із вагомих напрямів кримінальної/криміналістичної розвідки.

Потужні можливості щодо пошуку підозрюваних і встановлення невідомих слідству обставин кримінальних правопорушень надає поєднання різних методів розвідки, наприклад, цифрової та традиційної техніко-криміналістичної. Наприклад, як пропонує Р. В. Перцев, можна проаналізувати взаємозв'язок мобільного пристрою з місцями подій та зіставити їх із наявними криміналістичними даними, отриманими під час проведення оглядів даних місць подій (відбитками взуття, ДНК-профіль, сліди злому а також схожі методи злому чи проникнення). Аналізуючи отримані дані, з'являється можливість пов'язати злочинця з місцями злочину [16, с. 107], а отже, розподіл криміналістичної розвідки на різні види, зокрема техніко-криміналістичну, цифрову криміналістичну тощо, потрібен насамперед для ілюстрації різних підходів та інструментів, що використовуються в практиці розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Однак усі види розвідувальної й аналітичної діяльності відносяться до однієї сфери – галузі кримінального розслідування, яку в нашій країні відносять до двох наук – криміналістики й оперативно-розшукової діяльності

Для вітчизняної моделі криміналістики проблематика використання аналітичних і розвідувальних методів теж не є новою, хоча й залишається малодослідженою з погляду теорії, що закономірно відображається й на практичному рівні.

Свого часу радянськими криміналістами здійснювались спроби будувати інформаційно-аналітичні моделі, спрямовані на допомогу у встановленні невідомих обставин злочину, на основі узагальнення криміналістично значущої інформації, встановленої за закінченими кримінальними справами. Це широко відомі «таблиці Відонова» та інші подібні моделі, які являли собою криміналістичну характеристику певного виду або групи злочинів та сформульовані на її основі системи типових версій, визначених на ймовірному статистичному рівні. Завдяки такому підходу, криміналістична характеристика злочинів набула надзвичайної популярності як наукова категорія, проте наукова обґрунтованість відповідних результатів була невисокою, зокрема через труднощі у накопиченні й обробці достатнього для достовірних висновків обсягу даних. Тим не менш, як видається, розвиток необхідних технічних засобів і методів у майбутньому, можливо, призведе до більшої перспективи побудови подібних моделей, а сам вищевказаний підхід засвідчує, що радянськими криміналістами фактично розроблялись методи, які зараз можна віднести до кримінального/криміналістичного аналізу.

У незалежній Україні до проблематики аналітичної діяльності судових експертів, спрямованої на розкриття злочину, звернулись С. І. Перлін та С. О. Шевцов, організувавши в порядку експерименту відповідний напрям практичної діяльності на базі Харківського НДЕКЦ МВС України. Разом із А. І. Тимошенко і Т. П. Матюшковою вони запропонували новий підхід до експертного забезпечення досудового розслідування у кримінальному провадженні, який полягає в експертному аналізі інформації в конкретній справі та формулюванні на основі спеціальних знань припущень про невідомі обставини події та рекомендацій для оперативних працівників і слідчих щодо напрямів розкриття злочину [17]. Фактично йдеться про експертно-криміналістичний аналіз матеріалів кримінального провадження, результати якого пропонується оформлювати документом із назвою «експертна версія».

Зараз є очевидною актуальність розвитку цього напрямку діяльності як підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, так й установ судової експертизи в Україні. Причому також необхідно вести мову про таку модель криміналістичного аналізу, яка включає криміналістичну розвідку. Це підтверджується і результативністю практичних заходів щодо пошуку спеціалістами-криміналістами й експертами інформації, необхідної для розкриття кримінальних правопорушень, з відкритих джерел Інтернету, і ефективністю технології швидкого ДНК-тестування (rapidDNA) в ідентифікації жертв війни, й активізацією формування криміналістичної бази даних ДНК, і новими викликами, пов'язаними зі встановленням особистості воєнних злочинців тощо. Проте цей процес відбувається досить повільно з причини недостатнього рівня правового й організаційного забезпечення. Тому, на нашу думку, необхідно вжити заходів, спрямованих на створення в структурі державних криміналістичних й експертних установ аналітичних структурних підрозділів, які б займалися збиранням криміналістично значущої інформації, її узагальненням та аналізом, сприяючи розслідуванню кримінальних правопорушень шляхом надання слідчим і прокурорам відомостей орієнтуючого характеру.

Вищевикладені обставини ілюструють складність теоретичного обґрунтування таких понять, як «кримінальний аналіз» і «криміналістичний аналіз», «кримінальна розвідка» і «криміналістична розвідка» та ін. у вітчизняній системі наук кримінально-правового циклу. Ці напрями практичної діяльності, які активно розвиваються в зарубіжних країнах і впроваджуються в українську правоохоронну практику, функціонують в інших підходах щодо розуміння криміналістичної науки, де прийнято диференціювати природничо-технічну галузь судової науки та гуманітарну дисципліну про кримінальне розслідування або відносити гласні та негласні методи розслідування до криміналістики чи до кримінології тощо. Тому використання відповідних термінів у буквальному перекладі і викликає певну плутанину.

За вітчизняною системою прикладних наук кримінально-правового циклу методи розвідки можуть використовуватись в оперативно-розшуковій діяльності, у криміналістиці та потенційно в судовій експертизі. Тому, з першого погляду, здається, що можливо вести мову про оперативно-розшукову розвідку,

криміналістичну розвідку й судово-експертну розвідку. Проте основна складність полягає в тому, що зараз в Україні, на відміну від радянського періоду, негласні методи розслідування одержали процесуальну форму, проведено реформи з розмежування техніко-криміналістичних підрозділів й експертних установ, передбачено інститут детективів тощо. Тобто, існуюча модель розподілу прикладних наук на криміналістику, оперативно-розшукову діяльність і судову експертологію є застарілою та, на наш погляд, не відповідає сучасним реаліям і не стикнується із західними підходами. Особливо важко розділити оперативно-розшуковий і криміналістичний аспекти у формуванні методичних рекомендацій із виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Через те, наприклад, І. О. Ієрусалімов вважає за доцільне вести мову про формування оперативно-розшукової криміналістики, яка є основою наукового забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій і детективної діяльності [18, с. 106]. Проте, нам видається, що теорія оперативно-розшукової діяльності, як і теорія судової експертизи (судова експертологія), за великим рахунком є складовими частинами науки криміналістики. Відповідно, кримінальний аналіз як наукова категорія теж є частиною цієї науки, а отже, варто користуватись загальним терміном «криміналістична розвідка» задля усунення термінологічних невідповідностей. З урахуванням цієї обставини криміналістична розвідка може бути поділена на три основні типи, залежно від завдань, інструментів пошуку й об'єктів дослідження, а саме на стратегічну, оперативно-розшукову (тактичну) і техніко-криміналістичну розвідку. Стратегічною є аналітична поліцейська розвідка, яка фокусується на довгострокових цілях правоохоронних органів [7, с. 9]. Оперативно-розшукова і техніко-криміналістична розвідки проводяться з метою розкриття та розслідування конкретних кримінальних правопорушень. Видами оперативно-розшукової розвідки є агентурна й оперативно-технічна, а до основних видів техніко-криміналістичної розвідки варто віднести цифрову криміналістичну розвідку та розвідку з відкритих джерел, розвідку за криміналістичними базами даних й аналітичну експертну розвідку (потенційно), проте цей поділ є значною мірою умовним, оскільки бурхливий розвиток технологій дозволяє інтегрувати між собою вищенаведені види криміналістичної розвідки та ефективніше використовувати її результати в діяльності з розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Висновки. У вітчизняній системі наук кримінально-правового циклу виникають певні труднощі, пов'язані з теоретичним обґрунтуванням і практичним впровадженням розвідувальних інструментів і методів у практику розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Як видається, це насамперед пов'язано із застарілими підходами щодо диференціації різних галузей знань, засиллям наукової термінології радянського періоду та незавершеністю процесів реформування кримінального процесуального законодавства, системи органів кримінальної юстиції та їх функцій. Зважаючи на те, що в Україні наука криміналістика визнається прикладною мультидисциплінарною галуззю знань, яка об'єднує технічні й тактичні аспекти розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, кримінальну (оперативно-розшукову) розвідку варто

відносити саме до цієї науки. Відповідно, загальним є термін «криміналістична розвідка», яка об'єднує три типи розвідки – стратегічну, кримінальну (оперативно-розшукову) і техніко-криміналістичну.

Криміналістична розвідка в нинішніх умовах є важливим напрямом роботи правоохоронних органів. Вона полягає у збиранні, обробці, аналізі та використанні розвідувальної інформації з метою виявлення, розслідування та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Розвиток теоретичних засад і впровадження новітніх інструментів кримінальної (оперативно-розшукової) і техніко-криміналістичної розвідки є перспективними напрямками подальших наукових досліджень.

Використані джерела.

1. Про розвідку : закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>. (дата звернення: 04.04.2024).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 12 лютого 1992 року № 2135-XII. *База даних «Законодавство України»*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>. (дата звернення: 04.04.2024).

3. Албул С. В. Кримінальна розвідка як функція оперативно-розшукової діяльності: Європейський досвід та Українські перспективи (Criminal Intelligence as a Function of Operatively-Search Activity: European Experience and Ukrainian Prospects). *European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg*. 2015. № 2. Рр. 2-6.

4. Некрасов В. А. Сучасне розуміння кримінальної розвідки як напряму діяльності правоохоронних органів. *Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 29 квіт. 2016 р.). Одеса: ОДУВС, 2016. С. 19-20.

5. Манжай О., Жицький Є. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. 13(3/1). Р. 100-105.

6. Албул С. В., Користін О. Є. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект. Одеса: ОДУВС, 2015. 20 с.

7. Торбас О. О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 180 с.

8. Білоус Р. В. Кримінальний аналіз у протидії кримінальним правопорушенням. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 30-32.

9. Моца В. В. Теоретико-методологічні засади використання кримінального аналізу оперативними підрозділами правоохоронних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2022. Вип. 2(73). С. 141-147.

10. Ribaux O., Girod A., Walsh S. J., Margot P., Mizrahi S., Clivaz V. Forensic intelligence and crime analysis, *Law, Probability and Risk*. 2003. Vol. 2. Issue 1. March 2003. Pp. 47-60. DOI: <https://doi.org/10.1093/lpr/2.1.47>.

11. Перцев Р. В., Нугер А. Р. Використання методу криміналістичної розвідки при розкритті злочинів. *Omul, criminologia, știința. Ediția a 2-a*. Vol. 1. 24 martie 2023. Chișinău. Chișinău: Institutul de științe penale și criminologie aplicată, 2023. С. 112-114.

12. Oatley G., Chapman B., Speers J. Forensic intelligence and the analytical process. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*. 2020. Vol. 10. Issue 3. e1354.

13. Crispino F., Rossy Q., Ribaux O., Roux C. Education and training in forensic intelligence: a new challenge. *Australian Journal of Forensic Sciences*. 2015. Vol. 47. Issue 1. Pp. 49-60. DOI: <https://doi.org/10.1080/00450618.2014.906655>.

14. Delgado Y., Price B.S., Speaker P.J., Stoiloff S.L. Forensic intelligence: Data analytics as the bridge between forensic science and investigation. *Forensic Science International: Synergy*. 2021. Vol. 3. Article number 100162. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2021.100162>.

15. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Цифрова криміналістика й удосконалення системи криміналістичної техніки в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3 (99). С. 283-284.

16. Перцев Р. В. Використання «розумних» технологій у криміналістиці. Криміналістика і судова експертиза. 2022. Вип. 67. С. 104-113. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.12>

17. Перлін С. І., Шевцов С. О., Тимошенко А. І., Матюшкова Т. П. Експертна версія – задокументоване ініціативне інформування суб'єктів розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2014. Спецвипуск. С. 225-231.

18. Ієрусалімов І. О. Стівідношення й взаємодія оперативно-розшукової та криміналістичної діяльності при виявленні й розслідуванні злочинів. *Актуальні проблеми досудового розслідування : матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 5 липня. 2017 р.)*. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2017. С. 104-106.

References:

1. Pro rozvidku : zakon Ukrainy vid 17 veresnia 2020 roku № 912-IX. (2020) N. p. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» - Database «Legislation of Ukraine»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>. [in Ukrainian].

2. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist : zakon Ukrainy vid 12 liutoho 1992 roku № 2135-XII. (1992) N. p. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» - Database «Legislation of Ukraine»*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>. [in Ukrainian].

3. Albul, S. V. (2015) Kryminalna rozvidka yak funktsiia operatyvno-rozshukovoi diialnosti: Yevropeyskyi dosvid ta Ukrainski perspektyvy. *European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg*, 2, 2-6. [in Ukrainian].

4. Nekrasov, V. A. (2016) Suchasne rozuminnia kryminalnoi rozvidky yak napriamu diialnosti pravookhoronnykh orhaniv. *Kryminalna rozvidka: metodolohiia, zakonodavstvo, zarubizhnyi dosvid: mater. Mizhmar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 29 kvit. 2016 r.) – Criminal Intelligence: Methodology, Legislation, and Foreign Experience. Materials of the international scientific and practical conference (Odesa, April 29, 2016)*, 19-20. [in Ukrainian].

5. Manzhai, O., & Zhytskyi, Ye. (2015) Kryminalna rozvidka ta yii spivvidnoshennia z operatyvnym obsluhovuvanniam. *Jurnalul juridic national: teorie si practică*, 13(3/1), 100-105. [in Ukrainian].

6. Albul, S. V., & Korystin, O. Ye. (2015) Kontseptsiiia rozvytku kryminalnoi rozvidky orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy: naukovyi proekt. Odesa: ODUVS. [in Ukrainian].

7. Torbas, O. O. (2024) OSINT pry rozsliduvanni kryminalnykh pravoporushen : pidruchnyk. Odesa : Vydavnytstvo «Iurydyka». [in Ukrainian].

8. Bilous, R. V. (2020) Kryminalnyi analiz u protydivi kryminalnym pravoporu shenniam. *Aktualni pytannia vyjavlennia ta rozkryttia zlochniv Natsionalnoi politsiiei: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. kruhloho stolu* (Kyiv, 19 liut. 2020 r.) – *Current Issues of Detection and Disclosure of Crimes by the National Police: Domestic and Foreign Experience. materials of the international scientific and practical round table* (Kyiv, February 19, 2020), 30-32. [in Ukrainian].

9. Motsa, V. V. (2022) Teoretyko-metodolohichni zasady vykorystannia kryminalnoho analizu operatyvnymy pidrozdilamy pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 2(73), 141-147. [in Ukrainian].

10. Ribaux, O., Girod, A., Walsh, S. J., Margot, P., Mizrahi, S., & Clivaz V. (2003) Forensic intelligence and crime analysis, *Law, Probability and Risk*, 2 (1), March, 47–60. DOI: <https://doi.org/10.1093/lpr/2.1.47>.

11. Pertsev, R. V., & Nuher A. R. (2023) Vykorystannia metodu kryminalistychnoi rozvidky pry rozkrytti zlochniv. *Omul, criminologia, stiintza. Editia a 2-a. Vol. 1. 24 Martie 2023, 112-114*. Chişinău. Chişinău: Institutul de ştiinţe penale şi criminologie aplicată, [in Ukrainian].

12. Oatley G., Chapman B., & Speers J. (2020). Forensic intelligence and the analytical process. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*, 10(3), e1354.

13. Crispino, F., Rossy, Q., Ribaux, O., & Roux, C. (2015). Education and training in forensic intelligence: a new challenge. *Australian Journal of Forensic Sciences*, 47(1), 49-60. DOI: <https://doi.org/10.1080/00450618.2014.906655>.

14. Delgado, Y., Price, B.S., Speaker P.J., & Stoiloff, S.L. (2021). Forensic intelligence: Data analytics as the bridge between forensic science and investigation. *Forensic Science International: Synergy*, 3, 100162. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.fsisy.2021.100162>.

15. Stepaniuk, R. L., Perlin, S. I. (2022) Tsyfrova kryminalistyka y udoskonalennia systemy kryminalistychnoi tekhniky v Ukraini. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav im. E. O. Didorenka – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 3 (99), 283-284. [in Ukrainian].

16. Pertsev, R. V. (2022) Vykorystannia «rozumnykh» tekhnolohii u kryminalistyti. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza – Criminalistics and forensics*, 67, 104-113. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.12>. [in Ukrainian].

17. Perlin, S. I., Shevtsov, S. O., Tymoshenko, A. I., & Matiushkova, T. P. (2014). Ekspertna versia-zadokumentovane initsiatyvne informuvannia subiektiv rozsliduvannia. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav im. E.O. Didorenka. – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko, Special issue*, 225-231. [in Ukrainian].

18. Ierusalimov, I. O. (2017) Spivvidnoshennia y vzaiemodiia operatyvno-rozshukovoi ta kryminalistychnoi diialnosti pry vyjavlenni y rozsliduvanni zlochniv. *Aktualni problemy dosudovoho rozsliduvannia : materialy mizhvidomchoi nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 5 lyupn. 2017 r.) – Current issues of pre-trial investigation. Materials of the interdepartmental scientific and practical conference* (Kyiv, July 5, 2017), 104-106. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 07.04.20204

Stepaniuk R., Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Investigative Activities and Crime Solution, Faculty № 2 of Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)

INTELLIGENCE IN CRIMINALISTICS AND INVESTIGATIVE ACTIVITIES

The article is devoted to the analysis of the current state of adaptation of foreign terminology on criminal intelligence to the national scientific doctrine of criminalistics and investigative activities. The main directions of introduction of some branches of criminal intelligence into the theory and practice of criminal investigation are determined. It is emphasized that in the current conditions the importance of methods of searching and analyzing information in various sources and arrays is constantly growing. The large-scale military aggression against Ukraine, which is still ongoing, has further actualized the need to use the latest search tools and methods to investigate war-related criminal offenses, identify all war victims, and search for persons who committed serious crimes in the conflict. It is noted that in the national system of sciences of the criminal law cycle, there are difficulties related to the theoretical substantiation and practical implementation of intelligence tools in the practice of criminal investigation. This is due to the outdated approaches to differentiating different branches of knowledge, the dominance of Soviet-era scientific terminology, and the incompleteness of the reform of the system and functions of criminal justice bodies. In Ukraine, the science of criminalistics is recognized as an applied multidisciplinary field of knowledge that combines technical and tactical aspects of detection and investigation of criminal offenses. Therefore, criminal intelligence should be attributed to this science. Accordingly, the most accurate term for it is "criminalistic intelligence", which combines three types of intelligence – strategic, investigative and forensic. Criminalistic intelligence is an important area of work for law enforcement agencies in the current environment. This is the collection, processing, analysis and use of intelligence information for the purposes of criminal investigation. New scientific research is needed on the development of theoretical foundations and implementation of the latest tools of investigative and forensic intelligence.

Keywords: criminal investigation, investigative activities, criminal analysis, criminal intelligence, forensic intelligence, OSINT.